

МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ТВОРЧОСТІ КЛАСИКІВ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Розробка методів навчання та їх класифікація – важливий аспект діяльності більшості відомих педагогів. Вважають, що засвоєння знань відбувається різними способами і ролі вчителя та учнів при цьому можуть бути доволі варіативними. У дидактиці існує багато підходів до виявлення сутності методів навчання, їх визначень, структури, що породжує проблему їх класифікації.

Метою статті є аналіз та узагальнення різних підходів до методів навчання, які мали місце у творчості класиків історії педагогіки.

Я. А. Коменського вважають батьком дидактики. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу [1; 2]. Найважливішим завданням чеський педагог вважав пошук *універсального методу навчання*, застосовуючи який, можна було б навчити усіх учнів однаково легко та якісно.

У пошуках загального методу виховання **Й. Г. Песталоцці** розробив теорію «елементарної освіти», яка складає так званий *метод Песталоцці*. Спираючись на принцип природовідповідності, він виділив три найпростіші елементи, з яких повинно починатися будь-яке навчання: число (одиниця), форма (пряма лінія), слово (звук). Елементарне навчання у нього зводиться, передусім, до вміння вимірювати, рахувати і володіти мовою. Свій *елементарний метод* Песталоцці розповсюджує на всі сторони виховання дитини [1].

Дж. Локку сфері розумового розвитку дитини збагатив підхід до проблеми методів навчання, поставивши питання про мотивацію навчальної діяльності. Він пропонує так звані «м'які» *методи*, що орієнтовані на природні інтереси та позитивні емоції дітей: ігрові форми навчання (з літерами), застосування книг з малюнками тощо. Ці методи покликані зробити навчання для дітей цікавим і захоплюючим. Дітям необхідно показувати користь того, що вивчається [1].

А. Дістервег запропонував і обґрунтував *розвиваючий (елементарний) метод* навчання, який орієнтований на активність і самостійність учнів. При такому методі вчитель веде заняття у діалогічній формі, коли запитання задаються як з боку самого вчителя, так і з боку учнів. Цей метод вчить дитину вільно мислити. «Поганий вчитель повідомляє істину, хороший вчить її знаходити» [1, ст. 132].

К. Ушинський постійно підкреслював що виховання не треба вигадувати, воно існує в народі стільки, скільки існує сам народ, виховання з ним народилося, з ним воно й зростає, відображаючи історію і всю його якість. Вчений пропонував застосовувати такий *метод навчання, як сократичну бесіду*, і називав його найкращим для всіх вікових груп школярів. Але наголошував, що він надзвичайно складний і вимагає високої майстерності учителя. Застерігав, що бесіда не призначена для передавання нового матеріалу, як це помилково вважали, а «для кращого засвоєння вже поясненого» [4, ст. 174]. Серед методів усного викладу звертав увагу на *розповідь*, за допомогою якої у більшості випадків учням передаються нові знання.

М. Стельмахович пропонує прості, але, разом з тим, творчі методи навчання: *оцінки «авансом», особистого прикладу, спілкування із совістю, позитивної самовпевненості, торжества ідей, навчання «в борг», добросусідства* та інші. Мета їх застосування – формування особистості [3].

А. Макаренко розробляв перш за все методи виховання. Завдяки йому в практику нашої школи широко ввійшли організація колективу, формування громадської думки, поєднання поваги з вимогливістю, створення позитивних традицій, використання змагання, розумних і мотивованих видів заохочень. Не втратила актуальності і в сучасних умовах макаренківська ідея перспективних ліній, як методу розвитку колективу і особистості. «Виховати людину, —

писав А. С. Макаренко, — значить виховати перспективні шляхи досягнення завтрашньої радості»[2, ст.136]. А. С. Макаренко підкреслював значення *гри як методу навчання* і виховання: «Потрібно йти назустріч постійному прагненню дітей до гри» [2, ст.137].

В. Сухомлинський поділив всі загальнодидактичні методи навчання на дві групи. Перша – методи, що забезпечують первинне сприйняття знань і вмінь учнями: розповідь, пояснення, лекція, опис; тлумачення понять, інструктаж, бесіда; самостійне читання книжки для первинного сприйняття знань; демонстрація і ілюстрація (кіно, схеми, картини, телебачення, діаграми, макети, таблиці, муляжі, моделі); показ трудового процесу, вміння; самостійне спостереження, екскурсія, практична і лабораторна робота в процесі самостійного оволодіння знаннями; показ фізичних вправ. Друга – методи усвідомлення, розвитку і поглиблення знань: вправи (усні, письмові, технічні); пояснення фактів і явищ природи, праці, суспільного життя; дискусії, творчі письмові роботи (твори, реферати, анотації, складання задач, програмування); виготовлення навчальних посібників і приладів, графічні роботи, лабораторні роботи, експеримент (на навчально-дослідній ділянці, в лабораторії, у кабінеті); керування машинами, механізмами, апаратами для поглиблення, розвитку, застосування знань і вмінь; тривала трудова діяльність, що поєднує мету практичної діяльності і мету вдосконалення вмінь та поглиблення знань [2].

У дидактиці кінця ХХ століття сформувалися ще різноманітніші підходи до класифікації методів навчання:

- 1) за джерелами знань (*Д. О. Лордкіпанідзе, Є. Я. Голант, Н. М. Верзілін*);
- 2) за характером логіки пізнання (*І. Я. Лернер*);
- 3) за рівнем проблемності засвоєння знань (*М. І. Махмутов*);
- 4) на основі цілісного підходу до процесу навчання (*Ю. К. Бабанський*);
- 5) на основі цілісного підходу до навчальної діяльності (*А. М. Алексюк*) та інші.

Таким чином, методи навчання з'явилися як узагальнення величезного досвіду педагогів. Їх не варто сприймати (і використовувати) як своєрідний рецепт для розв'язання навчальних завдань, тому що, як наголошував К.Д. Ушинський, важливий не сам метод, а ідея, що закладена в ньому. Лише творча мудрість учителя, яка опирається на наукові засади, може забезпечити оптимальний підхід до використання методів навчання з метою підвищення ефективності як викладання, так і учіння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник / В. Кравець – Тернопіль, 1996. – С. 122–178.
2. Любар О. О. Історія української педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко ; За ред. М.Г.Стельмаховича. – К. : ІЗМН, 1999. – 356 с.
3. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закл., держ. ун-тів / М. Г. Стельмахович ; М-во освіти України. Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1997. – 231 с.
4. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє : Українознавчий вимір / Т. П. Усатенко ; М-во освіти і науки України. Наук.- дослід. ін-т українознавства. Постійна комісія Київради з питань гуманіт. політики. – К. : Наук. думка, 2003. – 286 с.

Дзудзило С.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ УЧИТЕЛЯ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

*Посередній учитель розповідає,
гарний учитель пояснює,
чудовий учитель демонструє,
а геніальний - надихає.
Про достоїнства вчителя не можна судити
по розмірах юрби, що йде за ним.*

Річард Бах